O‘ZBEKISTONNING ISLOM HAMKORLIK TASHKILOTIGA A’ZO DAVLATLAR BILAN MADANIY ALOQALARIDA MUZEY VA AMALIY SAN’AT NAMUNALARINING O‘RNI

D.T.Qudratov
Guliston Davlat universiteti
“Tarix” kafedrasi dotsenti, t.f.b.f.d, (PhD)
Tel: +998 99 476 03 06

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonning Islom hamkorlik tashkilotiga a’zo davlatlar bilan madaniy aloqalari, muzey ko‘rgazmalari, xalq hunarmandchiligi va amaliy san’at namunalarini o‘zaro targ‘ib etish jarayonlari tarixiy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Islom hamkorlik tashkiloti, madaniy aloqalar, madaniy meros, muzey, ko‘rgazma, amaliy san’at, hunarmandchilik, folklor, milliy meros, san’at, madaniy almashinuv, xalq diplomatiyasi, madaniy hamkorlik, an’analar.

Bugungi globallashuv sharoitida xalqlar o‘rtasidagi madaniy aloqalar davlatlararo munosabatlarni mustahkamlash, milliy tarixiy-madaniy merosni xalqaro miqyosda targ‘ib etish hamda turli xalqlarning san’at va an’analarini o‘zaro tanitishning muhim vositalaridan biriga aylanmoqda. Bu jarayonda muzey fondlari, ko‘rgazmalar, xalq amaliy san’ati, hunarmandchilik, folklor va milliy san’at namunalari madaniy muloqotning samarali shakllari sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, xorijiy davlatlar, jumladan, Islom hamkorlik tashkilotiga a’zo mamlakatlar bilan madaniy-gumanitar aloqalarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratildi. Malayziya, Indoneziya, Pokiston, Bangladesh va boshqa mamlakatlar bilan yo‘lga qo‘yilgan hamkorlik doirasida madaniyat va san’at kunlari, ko‘rgazmalar, folklor festivallari, hunarmandchilik tadbirlari hamda muzeylararo almashinuvlar tashkil etildi. Xususan, Pokiston bilan aloqalarda xalq amaliy san’ati, hunarmandchilik, folklor va muzey faoliyatiga oid hamkorlikning rivojlanishi O‘zbekiston milliy madaniy merosini xalqaro miqyosda namoyish etish imkoniyatlarini kengaytirdi.

Shu jihatdan, O‘zbekistonning Islom hamkorlik tashkilotiga a’zo davlatlar bilan madaniy aloqalarida muzey va amaliy san’at namunalarining o‘rni, ularning madaniy merosni asrash va targ‘ib etishdagi ahamiyati hamda xalqlar o‘rtasidagi madaniy muloqotni rivojlantirishdagi rolini tarixiy jihatdan o‘rganish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada ushbu jarayonlar tarixiy manbalar asosida tahlil qilinib, O‘zbekistonning xalqaro madaniy hamkorligida muzey, hunarmandchilik va amaliy san’atning tutgan o‘rniga e’tibor qaratiladi.

Har yil madaniyat, kino kunlari, kontsertlar, ko‘rgazmalar va turizm yarmarkalari tashkil etiladi — bu Islom hamkorlik tashkiloti (IHT) doirasidagi madaniy muloqat va insonlararo tushunishga xizmat qiladi. Malayziyaning Texnik hamkorlik dasturi (MTCP) doirasida 1994 yildan 850 o‘zbekistonlik mutaxassis tayyorlangan, hozirda 500 atrofida o‘zbek talabalar Malayziyada ta’lim olmoqda. Ikki davlat o‘rtasida 25 ta hamkorlik shartnomasi imzolangan[Иллиас И: 25]. Bu O‘zbekiston-Malayziya hamkorligining yuqori diamikasidan darak beradi.

Malayziya Madaniyat va turizm vazirligi hamda O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi, 1992 yil 20 iyun kuni Kuala-Lumpur shahrida imzolangan madaniy va ilmiy hamkorlik to‘g‘risidagi Hukumatlararo shartnomani amalga oshirish maqsadida, 1993–1995 yillarda quyidagi Dastur [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 4] ni amalga oshirishga kelishib oldilar:

1-moddada ko‘rsatilganidek, O‘zbek tomoni 1993 va 1995 yillarda Malayziyaga kontsert dasturlari bilan bir nafar davlat musiqiy, teatr yoki tsirk jamoasini yuboradi hamda 1993 va 1994 yillarda Malayziyadan shunga o‘xshash bir jamoani 20 kungacha bo‘lgan muddatga, ishtirokchilar soni 100 nafargacha bo‘lgan holda qabul qilinganni ta’kidlandi [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 4].

2-modda Malayziya tomoni 1993 va 1995 yillarda O‘zbekistonga kontsert dasturlari bilan qo‘shiq va raqsdan iborat folklor-etnografik ansamblni yuborishligi hamda 1994 va 1995 yillarda O‘zbekistondan shunga o‘xshash bir jamoani 15 kungacha bo‘lgan muddatga, ishtirokchilar soni 30 nafargacha bo‘lgan holda qabul qilishi e’tirof etilgan. 3-moddada esa tomonlar alohida mashhur ijrochilarni (skripka, fortepiano, vokal va boshqalar), shuningdek, dirijyorlar va rejissyor-qo‘yuvchi guruhlarni 20 kungacha bo‘lgan muddatga taklif etishga ko‘maklashadilar deb ta’kidlangan. Shu o‘rinda, 4-moddada tomonlar xalq amaliy bezak san’ati buyumlari yoki muzey kollektsiyalaridagi tasviriy san’at va haykaltaroshlik asarlari ko‘rgazmalarini o‘zaro almashishni amalga oshiradi. Ko‘rgazmalardagi eksponatlar soni 50 tagacha bo‘lib, 2–3 nafar mutaxassis hamrohligida 30 kungacha namoyish etilishi (1994 yilda — Malayziyada, 1996 yilda — O‘zbekistonda) kelishib olingan[Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 5].

Ushbu Dasturning amalga oshirilishi jarayoni, shuningdek, hamkorlikning istiqbollari tomonlar tomonidan 1994 yil oxirida Toshkent shahrida va 1996 yil oxirida Kuala-Lumpur shahrida muhokama qilinishi, buning uchun qabul qiluvchi tomon ikkinchi tomondan 2–3 nafar vakilni taklif etilishi aytib o‘tilgan. Ushbu Dasturni amalga oshirish tajribasi muvaffaqiyatli bo‘lgan taqdirda, Tomonlar yangi kelishuv imzolamasdan uning amal qilish muddatini 1997–2000 yillargacha

uzaytiririshga kelishib olganlar va 1–8-moddalarda nazarda tutilgan almashinuvlar davriyligini saqlab qolishligi ta’kidlangan[Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 7]. Aks holda, Tomonlar o‘zaro kelishuv asosida madaniy hamkorlikning yangi, o‘zaro manfaatli shakllarini izlab topishlarini aytib o‘tganlar.

1996 yil noyabr oyida O‘zbekiston-Malayziya munosabatlari tarixi yana bir voqea bilan boyidi. Kuala Lumpurning muxtasham “Federal” mehmonxonasi majlislar zalida Uzbekiston birinchi Prezidenti Islom Karimovning “O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li”, “O‘zbekiston bozor munosabatlariga o‘tishning o‘ziga xos yo‘li”, “O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida” kitoblarining taqdimoti bo‘ldi [Раҳмон М: 228]. O‘zbekiston davlat matbuot qo‘mitasi raisi Rustam Shog‘ulomov O‘zbekiston Prezidentining har uchala kitobi haqida yig‘ilganlarga atroflicha ma’lumot berdi. O‘zbekiston 1996 yilda IKT a’zosi sifatida faol ishtirokni boshladi va Islom mamlakatlari bilan intellektual, siyosiy muloqotga kirishdi. Asarlar taqdimoti bu jarayonning madaniy ko‘rinishi edi.

2005 yil boshida Malayziyada xalqaro darajadagi “The Halal Journal” nashri chiqishni boshladi. U xalol mahsulotlar sanoati, standartlashtirish, texnologiyalar va bozor masalalariga bag‘ishlangan ilk global jurnallardan biri hisoblanadi[Hidoyat: 12]. Bu esa O‘zbekistonning xalol sertifikatlashtirish tizimi (2018)ga zamin yaratdi**.** O‘zbekistonda 2018 yilda “Uzstandard” agentligi va Malayziyaning JAKIM (Halal Certification Authority) tashkiloti hamkorligida xalol sertifikatlash tizimi joriy etildi. Bu o‘zbek mahsulotlarining Saudiya Arabistoni, BAA va Malayziya bozorlariga kirishini engillashtirdi.

Indoneziya O‘zbekiston mustaqilligini 1991 yil 28 dekabrda tan olgan, va 1992 yil 23 iyunda diplomatik aloqalar o‘rnatilgan. 1992 yilda O‘zbekiston birinchi Prezidenti Islom Karimov va 1995 yilda Indoneziya Prezidenti Suxartoning o‘zaro tashriflari bu munosabatlarning tarixiy asosini yaratgan [И. А. Каримов: 119]. Islom Karimov va Suxarto o‘rtasidagi o‘zaro tashriflar Indoneziya–O‘zbekiston munosabatlarini faqat ikki tomonlama emas, balki IHT[ИҲТ, sobiq Islom Konferensiyasi Tashkiloti — IKT] kabi xalqaro islomiy platformalar doirasida ham rivojlantirish uchun siyosiy poydevor yaratdi.

1996 yil 9 fevral kuni Tashqi aloqalar milliy uyushmasi binosida “O‘zbekiston–Indoneziya” do‘stlik jamiyati tashabbus guruhi yig‘ilishi bo‘lib o‘tdi. Yig‘ilishda 16 nafar kishi ishtirok etdi[Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 177, варақ – 1]. Qatnashuvchilarga jamiyatning 1996 yildagi faoliyat rejasi loyihasi muhokama uchun taqdim etildi. Tashabbus guruhi a’zolari tomonidan qator takliflar ilgari surildi:

1. Navro‘z bayramini TashDU (Toshkent Davlat universiteti) saroyida nishonlash taklifi berildi. Bu tadbir jamiyatning ilk tashkiliy ishlaridan biri bo‘lib, Indoneziya fuqarolarini o‘zbek xalqi urf-odatlari va an’analari bilan tanishtirish maqsadida tashkil etilishi rejalashtirildi. Navro‘z kabi milliy bayramni Indoneziya fuqarolari ishtirokida o‘tkazish — insonlararo muloqot, islom tsivilizatsiyasining madaniy turfa qirralarini o‘zaro tanitishda katta ahamiyat kasb etdi.
2. O‘zbekiston xalq rassomi A.Mirzayev Indoneziya elchixonasidan vakilini o‘z ustaxonasiga taklif etish hamda o‘z asarlaridan iborat ko‘rgazma uyushtirishni taklif qildi. Xalq xonandasi Hasan Rajabiy shu kuni o‘sha erda kontsert dasturini taqdim etdi.
3. Abdug‘ani Abdukarimxo‘jayev – xalq amaliy san’ati bo‘yicha tajriba kombinati direktori – keramika buyumlari ko‘rgazmasini tashkil etish tashabbusi bilan chiqdi.
4. Sayyora Saidzoda – Indoneziya elchixonasiga talabalar almashinuvi bo‘yicha hamkorlik tashabbusi bilan murojaat qilishni taklif etdi.

Mirzayevning ko‘rgazmasi va Hasan Rajabiyning kontserti — muloqot madaniyati, noinstitutlashgan diplomatiya va “madaniyat orqali aloqa modeliga kiruvchi faoliyat hisoblandi. Sayyora Saidzodaning talabalar almashinuvi” bo‘yicha tashabbusi, keyinchalik amalga oshirilgan O‘zbekiston–Indoneziya ta’limiy dasturlari, stajirovkalar va ilmiy konferentsiyalar uchun zamin yaratgan.

1996 yildagi mazkur yig‘ilish — O‘zbekiston mustaqilligidan so‘ng Yangi Jahon bilan, jumladan, Janubiy-Sharqiy Osiyo islom mamlakatlari, xususan Indoneziya bilan madaniy-gumanitar sohada muloqot o‘rnatishga qaratilgan birinchi amaliy tashabbuslardan biri bo‘ldi[Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 177, варақ – 1].

Mazkur yig‘ilishdagi tashabbuslar IHTning 1995 yilgi “Islomiy dunyoda madaniy yaqinlashuv va tafohumni kuchaytirish” tamoyiliga mos keladi.

Xususan, talabalar almashinuvi va madaniy tadbirlar — IHTning “Cultural Exchange and Youth Empowerment” (Madaniy almashinuv va yoshlarni rag‘batlantirish) dasturlari doirasida ko‘zda tutilgan asosiy sohalardan hisoblanadi.

1996 yilgi mazkur yig‘ilish — O‘zbekistonning Indoneziya bilan munosabatlarida madaniyat orqali muloqot va jamoatchilik diplomatiyasining ilk ifoda bo‘lgan. Bu tadbir faqat bir bayram yoki ko‘rgazma emas, balki janubiy-sharqiy islom dunyosi bilan strategik madaniy va ta’limiy aloqalarga qadam qo‘yish bo‘lgan.O‘zbekiston va Indoneziya IHTning a’zo davlatlari sifatida islom madaniyati,

o‘zaro hamjihatlik, ta’lim va turizm sohalaridagi hamkorlikni kuchaytirish maqsadida qator rezolyutsiyalar asosida harakat qilib kelgan.

Shuni ta’kidlash kerak, O‘zbekiston Islom hamkorlik tashkiloti (IHT)ga a’zo davlatlar bilan ikki tomonlama va ko‘p tomonlama madaniy aloqalarini izchil kengaytirib kelmoqda. Mazkur jarayon O‘zbekistonning xalqaro maydondagi madaniy diplomatiyasi, “yumshoq kuch” strategiyasi va mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tashqi siyosatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, Pokiston Islom Respublikasi bilan munosabatlar alohida ahamiyatga ega bo‘lgan. Bu erda masalaning yana bir muhim jihati shu bo‘ldiki, madaniy hamkorlikning huquqiy-me’yoriy asosi 1992 yil 27 iyun kuni Toshkent shahrida imzolangan “O‘zbekiston Respublikasi hukumati bilan Pokiston Islom Respublikasi hukumati o‘rtasida madaniyat, sog‘liqni saqlash, fan va texnika, kadrlar tayyorlash, turizm, sport va ommaviy axborot vositalari sohasida hamkorlik qilish to‘g‘risida”gi bitim[Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168] orqali yaratilgan. Ushbu bitim ikki davlat o‘rtasidagi madaniy, ilmiy va ta’lim sohalaridagi munosabatlarning tizimli va barqaror rivojiga asos bo‘ldi.

Shuningdek, «Pokiston–O‘zbekiston» do‘stlik jamiyati faoliyati madaniy muloqotni institutsionallashtirishda muhim rol o‘ynamoqda [Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 198, варақ – 28].

1974 yildan beri Pokistonning Milliy xalq va an’anaviy meros instituti (Lok Virsa) tomonidan tashkil etib kelinayotgan Lok Mela — eng yirik yillik madaniy festivalga, har yili O‘zbekiston hunarmandlaridan tashkil topgan delegatsiya tashrif buyuradi[Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 480, варақ – 5]. Shu jumladan, 1994 yil 7-15 oktyabr kunlari Pokistonning Islomobod shahrida o‘tkazilgan “Xunarmandlar ish ustida” nomli festivalda respublikamizdan umumiy soni 52 nafar hunarmandchilik, matbuot, madaniyat va san’at namoyondalaridan tashkil qiluvchi ijodiy guruh ishtirok etdi [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168]. O‘zbekistondan 5 nafar ustalar ishtirok etib, deyarli barchalari o‘z yo‘nalishlarida g‘oliblikni qo‘lga kiritdilar.

Yillik an’anaga aylangan festival Islomobod shahrida, Lok Virsa majmuasida (Shakarparian hududida) o‘tkaziladi [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 480, варақ – 24]. Lok Mela mehmonlarga Pokiston madaniyatini jonli tarzda his qilish imkonini beradi. Unda:

- Viloyat pavilonlari: har bir hudud o‘zining hunarlari va madaniy merosini namoyon etadi;

- Hunarmandlar ko‘rgazmalari: ustalar o‘z mahsulotlari va mahoratini ko‘rsatadilar;
- Folklor chiqishlar: xalq musiqasi va raqslari;
- Milliy taomlar burchaklari: butun mamlakat bo‘ylab an’anaviy taomlar;
- Ustaxonalar va bozorlar: qo‘l mehnati mahsulotlarini sotib olish imkoniyati.

Bu festival hunarmand va artistlar uchun o‘z qobiliyatlarini butun mamlakat miqyosida namoyon qilish imkonini yaratadi hamda milliy madaniyatni mustahkamlaydi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng Pokiston Islom Respublikasi bilan madaniy hamkorlik yo‘nalishidagi munosabatlar bosqichma-bosqich rivojlanib bordi. Ayniqsa, 1994–1999 yillar oralig‘ida ikki davlat o‘rtasida amalga oshirilgan madaniy tadbirlar, qo‘shma festivallar va ijodiy almashinuvlar mazkur munosabatlarning amaliy ifodasi bo‘ldi. Bu davr madaniy diplomatiya mexanizmlarining shakllanishi va madaniyat orqali xalqaro hamkorlikni kuchaytirish yo‘lidagi muhim bosqich sifatida qaraladi. 1994 yilda O‘zbekiston Davlat filarmoniyasi qoshidagi “Zarafshon” va “Shodlik” folklor ansambllari Islomobod va Ravalpindi shaharlarida 8 ta kontsert namoyish qilgani [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168], ikki davlat o‘rtasidagi folklor almashinuvining ilk namunalaridan biri sifatida qayd etiladi.

1994 yil 10-20 oktyabr kunlari esa Lahor shahrida o‘tkazilgan II-xalqaro qo‘g‘irchoq teatrlari festivalida O‘zbekiston Respublikasi qo‘g‘irchoq teatri ishtirok etib, “Fotimaning sarguzashti” asarini urdu tilida maxsus tayyorlab, Islomoboddagi “Nevdek” zalining sahnasida 7 marta namoyish qilingan[Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168]. Bu, nafaqat ijodiy, balki til va ijro mahoratlarining ham muloqot vositasiga aylanganini ko‘rsatdi.

1996 yilda Lahor shahrida Islom me’morchiligi yodgorliklarini saqlash bo‘yicha xalqaro anjuman tashkil etildi. O‘sha yili III-xalqaro qo‘g‘irchoq teatrlari festivalida ham O‘zbekistonning ishtiroki ta’kidlandi [Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168]. Bu ishtiroklar O‘zbekistonning faol madaniy diplomatiyasini namoyon etish bilan birga, mintaqaviy madaniy muloqotlarni chuqurlashtirishga xizmat qildi.

1996 yilda O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi hamda Pokistonshning «Lok Virsa» (“Xalq merosi”) tadqiqot markazi o‘rtasida keng qamrovli madaniy hamkorlik bo‘yicha kelishuvga erishildi. Mazkur kelishuv quyidagi sohalarni qamrab oldi: madaniyat, sog‘liqni saqlash, fan va texnologiya, turizm, sport va ommaviy axborot vositalari. Bu kelishuv madaniy hamkorlikni markazlashtirish va tizimlilashtirish sari tashlangan muhim qadam hisoblanadi.

Bundan tashqari, 1996 yil 13 aprel kuni O‘zbekiston xalqaro ma’rifiy aloqalar milliy uyushmasi tashabbusi bilan o‘zbekistonlik bir guruh ayollar delegatsiyasi Pokiston Islom respublikasi sanoat markazi -Lahor shaxriga bordilar. 10 kishidan iborat ushbu delegatsiyaga Toshkent shahar sog‘liqni saqlash xodimlari kasaba uyushmasi raisi Lola Jalolova rahbarlik qildilar. Lola Jalolova Laxorda O‘zbekiston jumxuriyatida xotin qizlarga munosabat keskin ijobiy tomonga o‘zgarganligini ta’kidlab o‘tgan.

Ushbu uchrashuvda Lahorning “Baxsh janna” ezgi teatrida katta kontsert o‘tkazilgan va shu kuni delegatsiya safarida 600 yil oldin Buxorodan kelib qolgan buxorolik vatandoshlar bilan uchrashuv uyushtirilgan. 18 aprelda Lahordagi Xaynun dori ishlab chiqaradigan laboratoriyada bo‘ldilar [Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 166, варақ – 97].

1996 yil 7 may kuni S.Raximov tumani 309 chi Shark tillari litseyida Pokiston islom respublikasining O‘zbekistondagi favqulodda va Muxtor elchisi Shavkat ali Sheyx janoblari bilan uchrashuv bo‘lib o‘tgan va uchrashuvda Xalqaro madaniy ma’rifiy aloqalar milliy assotsiatsiyasi rais muovini N.I.Ibroximova, XAMA Osie va Afrika mamlakatlari bo‘limi mudiri A.X.Raximov “O‘zbekiston Pokiston” jamiyati vitse prezidenti A.P.Raximov, Xalq ta’limi bo‘limi mudiri A.F.Raxmatullaev Sharq tillari litseyi direktori Sh.D. Ernazarova qatnashgan, va shuni ta’kidlash kerak savol javoblar urdu tilida bo‘lib o‘tgan [Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 166, варақ – 34].

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning IHTga a’zo davlatlar bilan madaniy aloqalarida muzey ko‘rgazmalari, hunarmandchilik va xalq amaliy san’ati muhim o‘rin tutadi. Ushbu hamkorlik milliy madaniy merosni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish, xalqlar o‘rtasidagi madaniy muloqotni mustahkamlash va tarixiy qadriyatlarni asrab-avaylashga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Иллиас И. Малайзия – Ўзбекистоннинг жанубий-шарқий Осиёга кириш дарвозаси // Халқ сўзи, 5 февраль 2025 йил, № 25 (8920).
2. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 4.
3. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 4.
4. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 5.
5. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 2, иш – 71, варақ – 7.
6. Раҳмон М. Малайзияда тақдимот маросими // Халқ сўзи, 12 ноябр 1996 йил, № 228 (1480).
7. Халқаро “Халол журнал”// Hidoyat, 2005, № 6. – Б. 12.

8. Узбекистан и Индонезия создали законодательную основу торгово-экономического сотрудничества // https: //regnum.ru/news/1230970 07.07.2025.
9. ИҲТ, собиқ Ислом Конференцияси Ташкилоти — ИКТ.
10. Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 177, варақ – 1.
11. Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 177, варақ – 1.
12. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168.
13. Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 198, варақ – 28.
14. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 480, варақ – 5.
15. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168.
16. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 480, варақ – 24.
17. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168.
18. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168.
19. Ўз МА, фонд – М-7, рўйҳат – 1, иш – 723, варақ – 168.
20. Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 166, варақ – 97.
21. Ўз МА, фонд – М-2, рўйҳат – 1, иш – 166, варақ – 34.